

Dr. Celler Tibor

Ábrahám Pál – a legkalandosabb életű magyar zeneszerző

Ábrahám Pál (1892–1960), a talán a legkalandosabb életű magyar zeneszerző a hajdani Monarchia időkben, az akkoriban főképp németek lakta, Duna-parti városkában, a nyugat-bácskai Apatinban született. A jómódú család gondot fordított a gyermek taníttatására.

„...négyéves koromban kezdtem zongorázni. Állítólag csodagyereknek tartottak, de én ebből semmit sem vettem észre. Lenn laktunk a bácsországi Apatinban, ahol csodájára jártak az én klimperozásomnak. Nyolcéves koromban misét kísértem az apatini katolikus templomban (...) Aztán felkerültünk Pestre, tizenhét éves koromban, s miniszteri engedéllyel felvettek a Zeneakadémia zeneszerzési osztályára. Ide jártam két évig. Reiner Frigyes, most már híres amerikai karnagy volt a tanárom, aki nagy jövőt jósolt nekem. De hiábavaló volt minden jóslás, az apám egyszer kiadta a jelszót, hogy elég volt a bolondságból, tessék valami rendes munkához hozzáfogni. Így kerültem a kereskedelmibe. Titokban zsebpénzemből folytattam zeneakadémiai tanulmányaimat s így a világ legboldogabb embere voltam akkor, amikor a kereskedelmi elvégzése után a Waldbauer–Kerepely vonósnégyes elfogadta első, de nem utolsó kvartettemet.” – emlékezett vissza egy interjúban a világhírű komponista pályájának kezdeteire.

A Zeneakadémia évkönyve szerint az 1914–15-ös tanévben állami jutalommal tüntették ki. A következő évben nyilvános hangversenyen bemutatták első kompozícióját: egy gordonkaversenyt, zenekari kísérettel. 1916 decemberében a növendékek kamarazenekari sorozatában előadásra került a Magyar szerenád című négytételű vonósnégyese a Zeneakadémia nagytermében.

A Színházi Élet 1918-ban megjelent 30. számában viszont az alábbiakat olvashatjuk: „Ábrahám Pál megkérte a nemzetközileg is ismert magyar író, Molnár Ferencet, hogy engedje át részére a Farsang című színdarabját, melyből operát szeretne komponálni. A versszövegeket a rangos költő, Kosztolányi Dezső vállalta. Molnár igent mond!” Sajnos a mai napig sem ismerjük a végeredményt... Az írást színesítendő, az újság egy szellemes portrékarikatúrát is közölt a temperamentumos, vezénylés közben „elszálló” Ábrahámról.

A zenei tanulmányait Ábrahám végül öt év helyett három alatt elvégezte, s diplomamunkául egy vonósnégyes darabot írt, amelynek előadásakor Ormándy Jenő volt az elsőhegedűs, aki később világhírű karnagy lett a Philadelphiai Szimfonikusoknál. Ám a gátlásos fiatalember kellő bátorítás híján nem érzett magában elég tehetséget, s szülei is a „rendes megélhetés” irányába terelték figyelmét, így egy időre felhagyott a zenei pályával.

Banktisztviselőként

Az első világháború, az Európán végigsöprő munkanélküliség, a dühöngő infláció sem igazán kedveztek a kezdő zeneszerzőjelöltnek, így megélhetés gyanánt kénytelen volt a bankszakmában elhelyezkedni. Sikeres, majd sikertelen tőzsdézés következményeként egy váci intézményben való elzárás is felmerült.

Tőzsdei brókerként sem fordított azonban teljesen hátat a zenének: időnként alkalmi zenekarokkal játszott kávéházakban, énekórákat adott fiatal énekeseknek, sőt a színészkedésbe is belekóstolt. A színházban elbűvölte az új zenei irányzat, a jazz. Akkoriban Pesten számtalan tánczenekar alakult, amelyek előszeretettel játszottak melodikus, vidám jazzt. Egy ilyen zenekar élén vezényelt esténként, munka után Ábrahám Pál fehér frakkban és fehér kesztyűvel.

Amikor Harmath Imre, a híres színpadi szerző megtudta, hogy a közbeszédtéma karmester a saját szerzeményeit vezényli, egy jazz-operett megírására bírta rá az ifjú szerzőt. 1928 márciusában bemutatták Ábrahám első operettjét „Zenebona” címmel, kellő sikerrel. Még ugyanazon év októberében debütált „Az utolsó Verebély lány” c. operett, melynek átütő sikeréhez a szereplőgárda is hozzájárult. Az ifjú sztár, Gaál Franciska mellett, Kabos Gyula, Fejes Teri, s a csodálatos hangú gyerekszereplő, a későbbi világsztár, Eggerth Márta.

Hónapokon belül mindkét operettjét Bécsben, Berlinben, Koppenhágában, Helsinkiben és New Yorkban is bemutatták. A sikert sikerre halmozó Ábrahám Pál rövidesen az Operett Színháznak a karmestere lett. Magánéletében is jelentős változás történt, miután 1929-ben megkérte Feszely Sarolta (1895–1975), a Zeneakadémia ének tanszakát végző fiatal lány kezét.

A csúcson

Sikeri csúcán elszerződött a Magyar Színházhoz. Rövid idő leforgása alatt számtalan operett zeneszerzőjeként, az 1930-as évek egyik legünnepeltebb szerzője lett. Népszerűsége vetekedett Lehár, Zerkovitz, Carlo de Fries, s Kacsóh népszerűségével. Színházak, s a szárnyait bontogató hangosfilmipar versengett munkáiért.

Népszerűsége szárnyra kapott, s Európa-szerte mutatták be darabjait. A Hawaii rózsája c. operettjét csak Bécsben 144-szer játszották el ezekben az években. A Bál a Savoyban pedig a berliniek szívébe lopta be magát. A Viktória és a Mese a Grand Hotelban című művei is igazi telitalálatok voltak, s az operettek halála felett elkongatott vészharangok jeles cáfolatai.

A német, francia, osztrák és angol, filmgyártás is egymással vetélkedve tettek ajánlatokat zenés darabjai megfilmesítéséért. A filmek zenéi igen gyorsan örökzöld dallamokká váltak, s ezt a népszerűséget azóta is töretlenül tartják.

A Hawaii rózsája operett sikeréről a szerző a következőt nyilatkozta: „Eddig 67 színpadon játszották, szinte minden kultúrnyelvre lefordították és 108 színházban folynak előkészületek, hogy bemutassák. Ezeknek a premiereknek a kedvéért állandóan utazom a világban, nincs állandó lakásom, a hotelszobák az otthonaim.” Az interjút stílusosan a budapesti Royal Szálló 205. szobájában adja a mester az újságírónak.

Színházi Élet 1931-ik évi 33. számában olvashatjuk a következőket: „Új világsiker indult el Lipsceből, de ez a világsiker elsősorban a magyar művészet nagy diadala. Amikor lipcsei sikerről beszélünk, elsősorban Ábrahám Pálra gondolunk. Ábrahám Pál, most már nyugodtan megállapíthatjuk, beérkezett a világ legünnepeltebb zeneszerzői közé. Már a Viktóriával is világsikert aratott, de ez a hangos országhatárokat áttörő siker, még egy fiatal, új utakat kereső tehetség bemutatkozása volt. Siker, amelyet mindenki kívánt, amelyet senki nem irigyelt. A második világsiker megszerzése kétségtelenül sokkal nehezebb feladat. Ehhez a sikerhez már különbözőbb akadályok, lelki ellenvetések leküzdése is szükséges. A második siker előtt már

jelentkezik a szkepticizmus, már odatűzik mellé a nagy kérdőjelet, amelyet röviden talán így fogalmazhatunk meg: Lássuk azt a medvét! A premier estjén, amikor felzengett a Hawaii nyitánya, egy perc alatt megváltozott minden. Ki törődött most azzal, hogy odakint forró nyári este kellemetlenkedik, ki törődött a kedélyeket őrlő gazdasági depresszióval? A Hawaii nyitánya zengett és utána olyan viharos tapsorkán következett, amelyre a legöregebb színházi emberek sem emlékezhetnek. Talán elegendő, ha idézzük az egyik legnevesebb berlini kritikus extatikus felkiáltását: - Erre Strauss Richard is büszke lehetne! ...”

A triumf 1932. december 23-án, a 3300 személyes Große Schauspielhausban, a Bál a Savoyban premierjén robban. Egész Berlin megjelenik a zsúfolásig megtelt nézőtéren: von Schleicher kancellár – aki rövidesen kezét fog Hitlerrel és átadja a marsallbotot – és vendégei, miniszterek, sztárszínészek, rendezők, kritikusok, s a szokásos premier siserahad. Az előadásnak négy magyar főszereplője van. Ábrahám Pál a pulpituson, Alpár Gitta Madeleine, Bársony Rózsi Parker Daisy és Dénes Oszkár Musztafa bej szerepében. A közönség tombolt, és nem akarta abbahagyni az ünneplést. Éjfél után a teljes társulat színes lampionokkal körbejárják az arénaszerű nézőteret és együtt énekelték a „Toujours l’amour”-t.

1933. január 28-án Adolf Hitler lett a birodalmi kancellár. Február 27-én, éjszaka felgyújtották a Reichstagot. Április 23-tól már nem írták le az izraelita származású Ábrahám Pál nevét a német újságok.

Európa vándoraként

A Németországban beálló politikai változások elbizonytalanították. Félelmében, s kezdődő idegbetegsége folytán elhagyta Németországot. Először Párizsban élt, majd Bécsbe költözött, ahonnan hazajárt Budapestre, miközben megírt néhány újabb operettet.

Filmezett Olaszországban, és készített néhány francia, s angol zenésfilmet, majd rövid időszakra hazatért, a harmincas évek közepén. Zenéje a szorongatások ellenére is felszabadult maradt. A Történekmég csodák c. operettben tündökölt varázslatos táncstudását csillogtatva a Turay Ida – Latabár Kálmán páros.

A körüti Royal Színház mutatta be 3:1 a szerelem javára című operettjét a 1937-es év karácsonya előtt, melynek főbb szerepeiben Bársony Rózsi, Röck Marika, Dénes Oszkár, Feleki Kamill, Sulyok Mária és az ifjú Kazal László énekelt. 1938 januárjában Honthy Hanna főszereplésével egy igazi nagyoperettel, a Júliával mutatkozott be a Városi Színház színpadán.

Pontosan nem tudni, milyen háttér okból kifolyólag, de Ábrahám folyamatosan és egyre erőteljesebb mértékben adósodik el. Világsiker ide, kasszasiker oda, Ábrahám szinte napról napra él, barátja és egyik állandó szövegírója Szilágyi Lászlóval egyetemben, egyik előlegből a másikba tengetve életüket, miközben a kiadók és az eladott jogok új tulajdonosai sohasem látott hasznot kasszíroznak be az elszegényedett és kiszolgáltatott zenészek tehetségén fényesen lovagolva. Jószerivel előre kell nekik világsikert csinálniuk, hogy némiképp a megélhetésükre szolgáló jövedelmeiket előkerítsék.

A pesti zavaros pénzügyek, az állandósuló szorongások következtében főhősünk 1938 elején Franciaországba vándorolt, ahol hamarosan megbízást kapott az 1939-ben készült Szerenád című francia film zenéjének megírására. Ez volt az utolsó európai munkája. S az egyre növekvő pánik, a háborús félelem hatására a legutolsó pillanatban egy Kuba felé induló

hajó utasa lett. A Karib-tenger melletti tartózkodása is egy filmzenével és egy sláger komponálásával teszi elviselhetővé a menekülést, az egyedüllétet, hiszen felesége nem kísérte el a tengerentúlra.

Szomorú amerikai közjáték

A várva várt New York-i utazás barátja, Alexander Pál magyar származású fotográfus, újságíró 500 dolláros kauciójának letételével valósul meg. Tele reményekkel, felpörgetett lelkiállapotban próbálta megkönyékezni, bevenni az amerikai színházi világot. Szerette volna hinni, hogy muzsikájának dallamvilága itt bontakozhatna ki a maga teljességében. A realitás egy ismeretlen világban azonban gyökeresen más volt.

A sorozatos lemondások, kudarcok megviselték amúgy is gyöngye egészségét. Bár a magyar baráti kör támogatta a mindenki által szeretett, becézett „Palikáját”, a végzetes összeomlás elkerülhetetlen volt. Ezt követően New York utcáin egyedül vezényelt, hegedült, koldult. Depressziója állandósult, s lassan víziók gyötörték és a pánikbetegség jelei mutatkoztak rajta. Konfliktusba keveredett mindenkivel. Beszállították a Creedmoor Hospital nevű idegstanatóriumba, ahol 10 évet töltött elszigetelve, egyedül, méltatlan körülmények között... Európában halálhírét közölték az újságok.

Ábrahám barátja, Alexander Pál 1954-ben Hollywoodban véletlenül találkozott Anton Perisch hamburgi újságíróval. A fotográfus megkérte a zurnalisztát, hogy segítsen Ábrahám Pál európai visszatérésében. A német fiatalember döbbenet hallotta, hogy a zeneszerző él és zárt intézetben tartják, s cselekedni kezd. Sok-sok bürokratikus akadályt követően Perisch eljutott egészen az Adenauer-kormány belügyminisztériumába. 1956. május elsején a megtört, testileg és szellemileg leépült Ábrahám Pál megérkezett a frankfurti reptérre.

Az utolsó évek

A 16 éve nem látott, még levelezési kapcsolatban sem álló feleség hamarosan hivatalos útlevelemel megérkezett Budapestről Hamburgba és egy ötszobás lakást bérelt ki. További kivizsgálásra a zeneszerzőt egy hamburgi idegstanatóriumban helyezték el. Jóvátétel gyanánt a német állam megítélt számára 500 márka nyugdíjat, valamint elmaradt honoráriumai, jogdíjai teljes kifizetését visszamenőleg.

A páciens, ha kedve támadt, avagy orvosai, barátai kérésére, az intézmény tanácstermében zongorához ült. Ám mindig mások szerzeményét játszotta... Négy évig békességben teltek napjai, hol a klinikán, hol a Klosteralle 80-ban, felesége felügyelete mellett.

1960 elején térdműtéten esett át, a diagnózis súlyos és megdöbbentő: áttétes rosszindulatú daganat. Május 6-án éjjel a kegyetlen betegség legyőzte megviselt szervezetét.

A német, francia, angol, amerikai szakma méltóan megemlékezett róla. Magyarországon, az 1960. május 20-i Film, Színház, Muzsika belső borítóján, hazai nekrológgént csak ennyi állt: „Ábrahám Pál, a jeles magyar zeneszerző, sok nagysikerű operett és film komponistája Hamburgban, 68 éves korában meghalt.”

Sem az 1969-ben elkészült Színházi Kislexikonban, sem az 1972-es Új Filmlexikonban nem szerepel 17 operettjével (ebből 2 világsikerű), s több mint 30 film zenéjével.

Forrásjegyzék:

- Rátonyi Róbert: Operett I.-II., Zeneműkiadó, Bp., 1984.
- Magyar Bálint: A Vígszínház története, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1979.
- Rátonyi Róbert: Az operett csillagai I.-II., Színháztudományi Intézet, Bp., 1967.
- Gál György Sándor–Somogyi Vilmos: Operettek könyve, Bp., 1960.
- Földes Imre: A lipcsei premier, Színházi Élet, 1931. 33. sz.
- L.L.: Aki négyéves kora óta zeneszerző, Délibáb, 1928. szept. 8.
- Königer Miklós: „Nem történt semmi, csak elválnak csendben”
- Kalmár András: Ábrahám Pál életéből

01 – Ábrahám Pál világhírű pályája Apatinból indult

02 – *A művésztől amerikai tartózkodása alatt készült fénykép*

03 – Ábrahám Pál és felesége Feszely Sarolta

04, 04a – *Az utolsó évek Hamburgban békésen teltek*

05 – *Ábrahám Pál „névjegyévé” vált, hogy operettpremierjeit személyesen vezényelte*

06 – Bársony Rózsi, Dénes Oszkár és Ábrahám Pál próbálja a *Bál a Savoyban* c. világsikerű operett betétdalait (1932-ben készült felvétel)

07 – Ábrahám Pál és felesége, Feszely Sarolta közös síremléke Hamburgban

08 – A neves komponista 1956-ban testileg és szellemileg leépülve érkezett vissza Európába